

De zorgzame oorworm

— Tekst: Peter Boer

Je kunt een bankje opzoeken om rustig om je heen te kijken, om te genieten van het landschap. Je kunt ook gewoon neerploffen op de plek waar je op dat moment het liefst om je heen wilt kijken. Zo plofte ik neer aan de rand van een dennenbos met uitzicht over duinvalleien en duintoppen, op een kussen van grijskronkelsteeltje. 'Kussen' suggereert 'lekker zacht' en daar denk je ook aan als het over mos gaat. Maar langdurige droogte heeft het mos doen verschrompelen en verharden.

Ik pluk een steeltje uit het kussen en bekijk het onder de loep. De top van het kronkelige steeltje bestaat uit een bundeltje grijze glasharen. Vandaar grijskronkelsteeltje. Vogels plukken vaak bundels uit dit mostapijt. Ravages worden het dan. Maar ja, onder en tussen dat mos leeft van alles wat voor hen eetbaar is.

Mijn blik gaat afwisselend van boven naar beneden, van hemel naar aarde. Een stel buizerds schroeven boven me. Mijn zoon vroeg me ooit: 'Welk dier zou je het liefst willen zijn?' Een vraag waar ik nooit over nagedacht had. Uiteindelijk had ik 'buizerd' geantwoord. Rustig, relaxed op de thermiek over het landschap glijden. Heerlijk lijkt me dat.

Mijn blik omlaag bespeurt in het kussen van mos een klein rond gaatje van een halve centimeter in doorsnede. Ik vermoed de nestingang van mieren. Eerst denk ik aan de kokersteekmier. Deze mier vlecht kokertjes rond de ingang van het nest, zodat bij regen en wind, het nest gevrijwaard blijft van water en zand. Zandsteekmieren maken ook dergelijke gaatjes, alleen nooit zo mooi afgewerkt.

Met mijn zakmes peuter ik voorzichtig wat mos weg in de hoop te kunnen zien om welke mierensoort het gaat. Ik zie inderdaad wat gekrioel, dat direct de diepte in vlucht. Duidelijk lichtschuw. Dan zie ik plotseling iets wormachtigs omhoog komen. De krioelende massa

wordt even afgeschermd. Dan draait het zich om en verdwijnt weer. Ik haal mijn zuigbuis tevoorschijn en zuig de krioelende massa op. Het blijkt te gaan om een vrouwtjes oorworm met haar kroost!

Ik dacht altijd dat oorwormen in alle mogelijke spleten en gaten huizen, maar niet in de grond. Er bestaat wel een zandoorworm die gangen in (stuif-)zand graaft, maar dit is de doodgewone, zeer algemene *Forficula auricularia*. Ik wil er het fijne van weten. In mijn boekenkast staat een KNNV-uitgave uit 1960 van C. Willemse 'De in Nederland voorkomende oorwormen'. Hierin vind ik antwoorden. Het vrouwtje oorworm graaft een gangetje in de aarde door korrel voor korrel zand met haar kaken naar de oppervlakte te brengen. Onderin het gangetje legt ze haar (20-80) eieren. De eitjes en ook de jongen die daar uitkomen, worden voortdurend schoongelikt. De larven worden gevoed met fijn gekauwde resten van planten en dieren. Mogelijke indringers worden aangevallen! Er zijn maar weinig insecten die dat ook doen: beschermen en voeden. Ja, sociale insecten zoals wespen, bijen en mieren, maar oorwormen!

Sommige mensen grillen van oorwormen. Vooral als ze onverwachts te voorschijn komen, bijvoorbeeld als ze bij het schoonmaken van een nestkast op je arm terecht komen en dan heen en weer schieten met omhoog gericht achterlijf, dreigend met hun achterlijfstangen. Tangen die te zacht zijn om als wapen te gebruiken. We hebben niets van deze alleseters te vrezen. Of het moet zijn dat ze zich te goed doen aan de bloemblaadjes van een geliefde tuinplant, aan onze aardbeien of aan de toch al beschadigde appels. Anderzijds kunnen ze massa's bladluizen verorberen. Het is maar wat je belangrijk vindt: de schade of het nut.

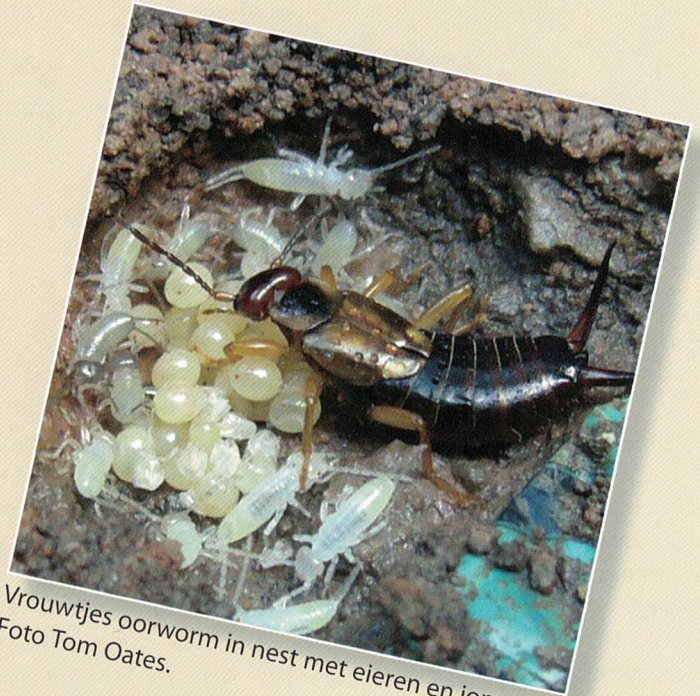
Tegenwoordig hebben alle gewone dieren- en plantensoorten een officiële Nederlandse naam. 'Oorworm' is zo'n naam. Als kind hadden we het altijd over orenkruipers. Muggen en vliegen heb ik wel eens in mijn gehoorgang gehad, maar een oorworm nog nooit. En waarom 'worm'? Misschien omdat het beestje driftig met het achterlijf kronkelt als je hem vastpakt, 'als een worm', zou je kunnen denken. Ook in Frankrijk, Duitsland en Engeland worden ze oorworm, of wat daar op lijkt, genoemd (*perce-oreille*, Ohrwurm, earwig).

m

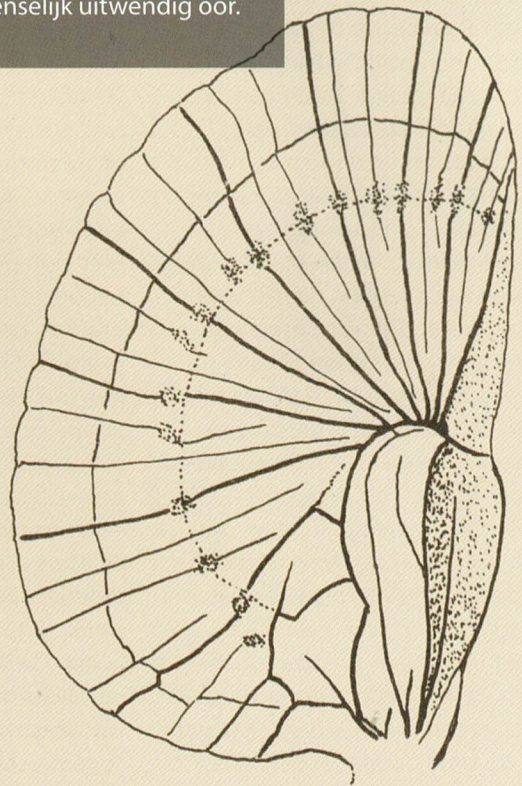
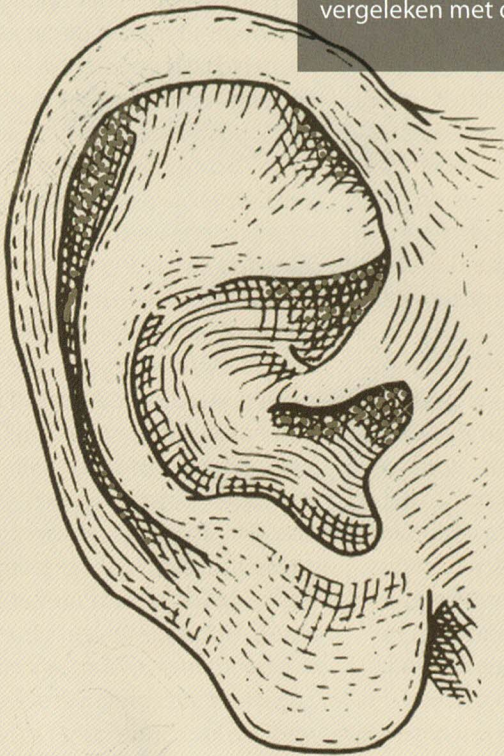
De meest voorkomende, hardnekkige verklaring is steeds weer de fabel dat ze in oren zouden kruipen. Maar er zijn ook andere verklaringen voor de naam. In de oudheid, lees ik op Ohrwurm-Wiktionary, werden gedroogde en gemalen oorwormen gebruikt om ooraandoeningen te behandelen. Kennelijk moest je het oorwormpoeder in je gehoorgang stoppen. Dan is er nog een verklaring die betrekking heeft op de vleugels. De oorwormvleugels zitten opgevouwen onder de dekschilden (als bij kevers). Wat mij aan de vorm van de vleugels opvalt, is dat ze de vorm van flaporen hebben! Ik vermoed dat Linnaeus er net zo over dacht, want hij noemde onze oorworm niet voor niets auricularia. Auricula is Latijn voor het 'uitwendige van het oor'.

p.boer@quicknet.nl

Vrouwjes oorworm in nest met eieren en jongen.
Foto Tom Oates.

Vleugel van oorworm, getekend door MJC Kolvoort
vergeleken met die van een menselijk uitwendig oor.

83216321-human-biology-organs-anatomy-illustration-engraved-hand-drawn-in-old-sketch-and-vintage-style-face-d

vleugel_oorworm